

НАРОДНА БАНКА СРБИЈЕ

СЕКТОР ЗА КОНТРОЛУ ПОСЛОВАЊА БАНАКА

Одељење за специјалну контролу

**АНАЛИЗА ОДГОВОРА БАНАКА НА ДОСТАВЉЕН УПИТНИК
О АКТИВНОСТИМА БАНКЕ ИЗ ОБЛАСТИ УПРАВЉАЊА РИЗИКОМ
ОД ПРАЊА НОВЦА И ФИНАНСИРАЊА ТЕРОРИЗМА
за период од 01. јануара до 30. јуна 2011. године**

Београд, 08.09.2011. године

УВОД

Народна банка Србије је установила праксу посредног праћења активности банака у области управљања ризиком од прања новца и финансирања тероризма прибављањем информација и података од пословних банака достављањем Упитника о активностима банке из области спречавања прања новца и финансирања тероризма.

Упитник о активностима банке из области спречавања прања новца и финансирања тероризма (у даљем тексту: Упитник), за период од 01.01. до 30.06.2011.године, у складу са већ устаљеном праксом Народне банке Србије, је достављен банкама десети пут. Одговоре на Упитник су доставиле све банке (33).

Основни циљеви сачињавања и спровођења Упитника су:

- сагледавање тренутног стања у процесу идентификовања, мерења и управљања ризиком од прања новца и финансирања тероризма у целокупном банкарском систему,
- упућивање на примену установљених правила и принципа „Упознај свог клијента“,
- индиректно праћење развоја система управљања ризиком од прања новца и финансирања тероризма у целокупном банкарском систему,
- сагледавање „слабих тачака“ и благовремено указивање банкама на потенцијалну изложеност ризику.

Питања у упитнику груписана су у шест целина:

Део I : Општи подаци о банци

Део II : Активност банке

Део III : Подаци о странкама

Део IV : Подаци о трансакцијама

Део V : Достављање података Управи

Део VI : Обука запослених

Анализа одговора по Упитнику је настала на основу података које су пословне банке доставиле Народној банци Србије а не непосредним прикупљањем у самим банкама, тако да су могућа извесна одступања и ови подаци имају само аналитички карактер .

I ОПШТИ ПОДАЦИ О БАНЦИ

Према резултатима Упитника, у првој половини 2011. године банке су наставиле да рационализују своју организациону мрежу, па је тако број пословних јединица банака мањи за 76, у односу на податак који су банке доставиле по Упитнику за период 01.07.-25.12.2010.године. Овој врсти рационализације приступило је 13 банака. У исто време 7 банака је проширило своју мрежу отварањем 30 нових филијала, експозитура и шалтерских места.

За обављање делатности 13 банака користи до 50 организационих јединица, 14 банака између 50 и 100, 4 банке преко 100, и 2 банке преко 200 организационих јединица.

Банке су у првом полугођу 2011. године редуковале број запослених за 296 или 0,8%. Од укупног броја банака, 12 запошљава до 500 радника, 11 од 500 до 1.000, 6 банака преко 1.000, 1 банка преко 2.000 и 2 банке преко 3.000 радника.

На нивоу целог банкарског система, број клијената банака по запосленом је 440, док се код броја обављених безготовинских и готовинских трансакција ради о броју од 10.252 по запосленом. Ови подаци посредно указују на велики обим послова који се тичу спровођења радњи и мера за откривање и спречавање прања новца и финансирања тероризма, које је банка као обвезник Закона о спречавању прања новца и финансирања тероризма¹ (у даљем тексту Закон) дужна да предузме.

II АКТИВНОСТ БАНКЕ

1. Према одговорима на достављен Упитник, банке су заокружиле процес који се тиче активности на именовању овлашћених лица и њихових заменика, израде анализе ризика од прања новца и финансирање тероризма у складу са смерницама² које је донела Народна банка Србије, прописивања сарадње између овлашћеног лица и осталих организационих јединица, усвајања процедура из области спречавања прања новца и финансирање тероризма и њиховог усклађивања са прописима. Да би процедуре из области спречавања прања новца и финансирања тероризма имале адекватну примену у пракси, банке су такође усвојиле велики број, правилника, инструкција, технолошких и радних упутстава.

2. Класификацију клијената према степену изложености ризику од прања новца и финансирања тероризма извршила је у потпуности 31 банка, док две банке тај поступак нису завршиле у целости. Према одговорима на Упитник на дан 30.06.2011.године банке су извршиле класификацију 12.927.758 клијената или 98,10 % од укупно 13.177.684 клијената.

¹ („Службени гласник РС“, бр. 20/09, 72/09 и 91/10),

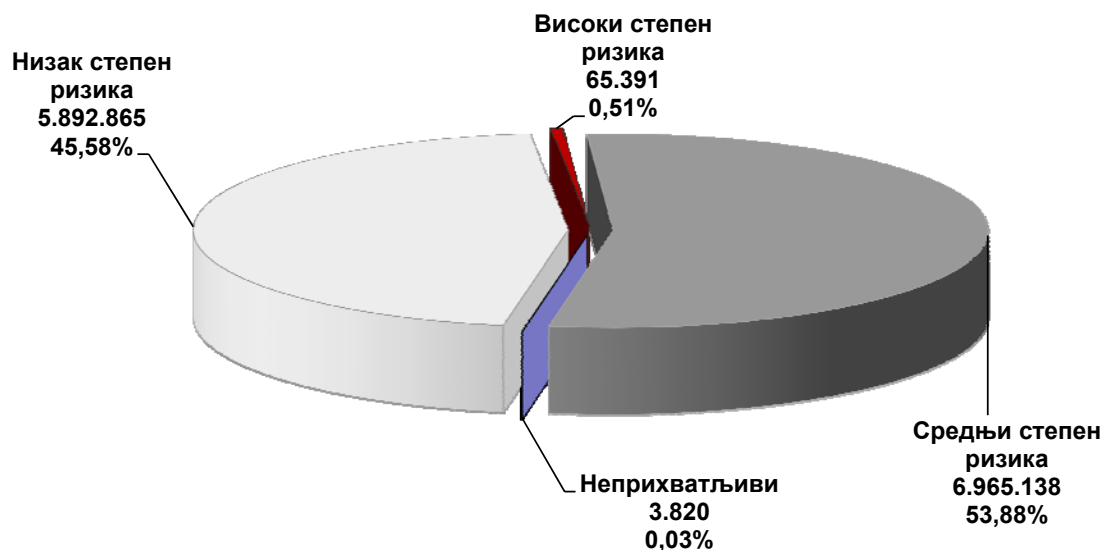
² Одлука о смерницама за процену ризика од прања новца и финансирања тероризма („Службени гласник РС“, бр. 46/2009 и 104/2009),

Банке су утврдиле критеријуме на основу којих класификују странку, пословни однос и услугу према нивоима изложености ризику од прања новца и финансирања тероризма, руководећи се одредбама члана 28 до 33. Закона, чланом 2. до 6. Правилника о методологији за извршавање послова у складу са Законом о спречавању прања новца и финансирања тероризма³ и Одлуком о смерницама за процену ризика од прања новца и финансирања тероризма.

Тако је, 15 банака највећи део својих клијената (65,00- 99,95 %) сврстало у прихватљиву и ниско ризичну групу, док је преосталих 18 банака највећи део својих клијената (67,04-99,92 %) сврстало у средње ризичну групу.

Према следећем графикону, на нивоу целокупног банкарског система, 45,58 % класификованих клијената сврстано је у категорију ниског степена ризика, 53,88 % у клијенте средњег степена ризика и 0,51 % у клијенте високог степена ризика, док су банке 0,03 % класификованих клијената оцениле као неприхватљиве.

Структура странака у банкарском систему сврстаних по степену ризика са стањем на дан 30.06.2011. године

Графикон бр. 1

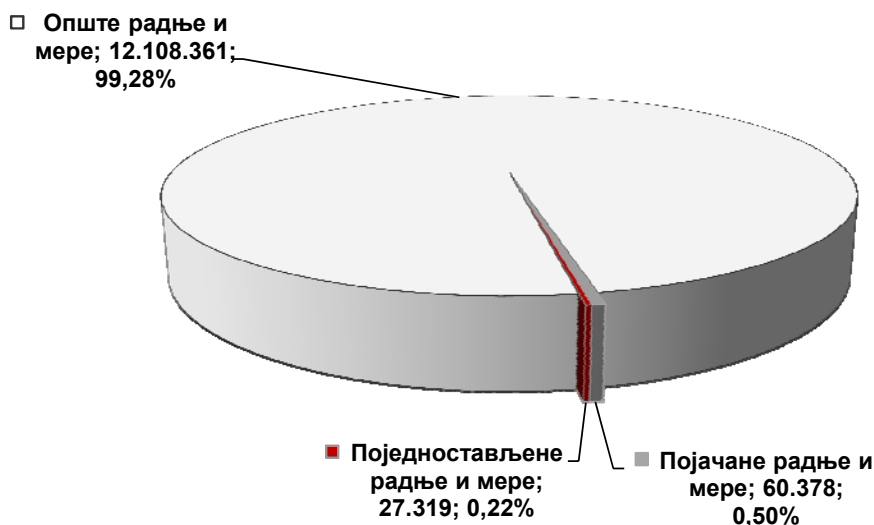
3. Анализа одговора на Упитник даље показује да банке примењују опште радње и мере праћења и познавања странке, у 99,28 % случајева, без обзира да ли су своје клијенте у већој мери сврстале у ниско ризичну групу или средње ризичну. Поједностављене радње и мере банке

³ („Службени гласник РС“, бр. 7/10 и 41/11),

примењују само у 0,22% случајева, при чему треба имати у виду да се 8 банака изјаснило да не примењује поједностављене радње и мере.

Појачане радње и мере банке примењују на клијенте високог степена ризика, односно на 0,50 % свих својих клијената, док их 1 банка уопште не примењује.

Структура странака у банкарском систему сврстаних по примењеним радњама и мерама праћења странке са стањем на дан 30.06.2011. године

Графикон бр. 2

4. На постављено питање у Упитнику о измени листе индикатора, 10 банака је одговорило да је вршило измену листе индикатора за препознавање сумњивих трансакција од предходног Упитника до сада и да је тако измењену листу индикатора применило, а преосталих 23 банака да листу индикатора није мењало.

5. Све банке су својим процедурама предвиделе да прекидају пословни однос са клијентом услед немогућности спровођења радњи и мера познавања и праћења странке, и у другој половини текуће године то је учинило 15 банака за укупно 7.999 клијената. Од поменутог броја, две банке су раскинуле пословни однос са 7.002 клијента, тако да су, због немогућности спровођења прописаних радњи и мера, остале банке раскинуле 997 пословних односа.

6. У периоду на који се Упитник односи, само је једна, од банака које поверавају вршење појединих радњи и мера познавања и праћења странке трећем лицу, склопила уговор са правним лицем које није обвезник закона о спречавању прања новца. Број странака о којима су подаци прибављени од трећих лица и даље се смањује, тако да је сада износи 182, што је мање за 99 странака у односу на друго полугође 2010. године.

7. Све банке поседују информациони систем који препознаје готовинске трансакције чија вредност је једнака или прелази износ од 15.000 евра. Само једна банка још увек не поседује

информациони систем који препознаје међусобно повезане готовинске трансакције истог клијента чија је укупна вредност једнака или прелази износ од 15.000 евра.

Све банке централизовано прате међусобно повезане готовинске трансакције истог клијента.

Према добијеним одговорима банака, 5 банака повезане трансакције прати у току једног дана, 14 банака у периоду од 3 до 15 дана, док код осталих постоји могућност да се међусобно повезане трансакције прате у периодима који нису ограничени, а зависе од врсте трансакције, евентуалне сумње итд. На овај начин банке су значајно унапредиле систем праћења готовинских трансакција, што се у условима њиховог великог броја по запосленом на нивоу банкарског сектора и количине готовог новца која циркулише у нашем систему може сматрати значајним са становишта смањивања ризика од прања новца и финансирања тероризма.

8. Према добијеним одговорима на Упитник 20 банака је одговорило да користи посебан софтвер за препознавање сумњивих трансакција или лица. Овим Упитником, банкама је понуђено да се изјасне које индикаторе са Листе за препознавање сумњивих трансакција за банке као и Листе индикатора у вези са финансирањем тероризма, објављене на сајту Управе за спречавање прања новца (у даљем тексту Управа), су имплементирале у тај софтвер, као и да наведу остале (сопствене) индикаторе које је банка имплементирала у софтвер за препознавање сумњивих трансакција или лица.

У следећем прегледу се може видети колико је индикатора објављених на сајту Управе имплементирано у софтвер за препознавање сумњивих трансакција за банке, код ових 20 банака:

Број имплементираних индикатора за банке	Број банака
до 5	10
8	2
9	1
15	3
19-21	3
36	1
Укупно:	20

Упитником се 13 банака изјаснило да је у свој софтвер имплементирало индикаторе за препознавање сумњивих трансакција у вези са финансирањем тероризма, и то у следећем броју:

Број имплементираних индикатора у вези са финансирањем тероризма	Број банака
1	6
2 до 6	5
10	2
Укупно	13

Поједине банке које су Упитником потврдиле да користе посебан софтвер за препознавање сумњивих трансакција или лица, навеле су да су у свој софтвер имплементирале и значајан број сопствених индикатора које користе за препознавање сумњивих трансакција или лица, као и да су за препознавање сумњивих трансакција и лица креирале сопствене прегледе.

Према подацима добијеним Упитником, око једне трећина банака користи технологију за спречавање прања новца и финансирање тероризма (у даљем тексту: СПН технологија) која им омогућава претрагу клијената и трансакција по значајном делу индикатора које су наши прописи и саме банке и банкарске групе којима припадају, дефинисале док је код једне банке имплементација СПН система у току. Увођење СПН технологије омогућава им ефикаснију идентификацију и праћење сумњивих трансакција или лица. У недовољно технички развијеном систему, ризик да клијент искористи банку за незакониту радњу прања новца или финансирања тероризма јесте већи. Међутим, будући да се ради о скупој технологији, која претпоставља одређени организациони и кадровски потенцијал, банке се ослањају на сопствена решења и коришћење могућности које пружа постојећа софтверска апликација у циљу смањивања ове врсте ризика по банку.

Индикатори које су банке у највећем броју имплементирале у свој софтвер за препознавање сумњивих трансакција наведени су у листама које следе:

Листа индикатора за банке, које су банке најчешће имплементирале у свој софтвер за препознавање сумњивих трансакција

<u>Индикатор</u>	<u>Број банака</u>
Више повезаних готовинских трансакција у износима мањим од износа предвиђеног за пријављивање готовинских трансакција на основу Закона о спречавању прања новца и финансирања тероризма, а које укупно прелазе наведени износ, ако су у неслагласности са уобичајеним пословањем клијента.	18
Полагања или подизања готовине у износима нешто нижим од износа прописаног за пријављивање по Закону о спречавању прања новца и финансирања тероризма.	15
Клијент врши готовинске уплате на рачун свог предузећа са сврхом плаћања “позајмица оснивача” или “повећање оснивачког улога”.	15
Налогодавац или корисник дознаке је држављанин земље у којој се не примењују прописи из области спречавања прања новца и финансирања тероризма, или се налази на консолидованој листи Комитета за санкције на основу Резолуције 1267 Савета безбедности Уједињених нација.Листа тих земаља налази се на сајту Управе	14

<u>Индикатор</u>	<u>Број банака</u>
за спречавање прања новца. Листа Уједињених нација може се наћи на http://www.un.org/Docs/sc/committees/1267/1267ListEng.htm	
Полагање већег износа готовине као депозита за добијање кредита а потом неочекивани захтев клијента да кредит отплати пре рока.	13

Листа индикатора у вези са финансирањем тероризма, које су банке најчешће имплементирале у свој софтвер за препознавање сумњивих трансакција

<u>Индикатор</u>	<u>Број банака</u>
Лице захтева да се средства депонују на више рачуна или да се пребаце на више рачуна у иностранству.	6
Коришћење рачуна непрофитних организација или комерцијалног / личног рачуна ради трансфера средстава примаоцима у иностранству у кратком временском периоду.	6
Велики број лица овлашћен је за располагање средствима по рачуну иако међу њима нема никакве очигледне повезаности (породичне или пословне).	6
Једно лице отвара већи број рачуна и увећава депозит учесталим полагањем малих износа на начин који је у нескладу са економским профилем странке.	14

Као остале индикаторе које је банка имплементирала у софтвер, банке најчешће наводе индикаторе који се не могу везати за индикатор са листе, већ су модификовани и прилагођени једноставнијој примени. Банке су формулисале поједине индикаторе на основу досадашњег искуства у праћењу пословања странака, и на посредан начин указале у којој се мери банка ангажује на пословима спречавања прања новца и финансирања тероризма, при чему су баш ови специфични индикатори својом оригиналношћу издвојили поједине банке по приступу управљања ризиком од прања новца и финансирања тероризма.

9. У обухваћеном периоду 28 банака је вршило унутрашњу контролу обављања послова откривања и спречавања и откривања прања новца и финансирања тероризма, при чему су неправилности утврђене код 24 банке. Најчешћи налази унутрашње контроле се односе на неадекватну или недостатак прописане документације код успостављања пословне сарадње са клијентом, неоверавање копије документације од стране радника, непотпуна или неправилно извршена класификација клијената по степену изложености ризику, невршење периодичне анализе ризичности клијената, неадекватно праћење усаглашености очекиваног и оствареног обима

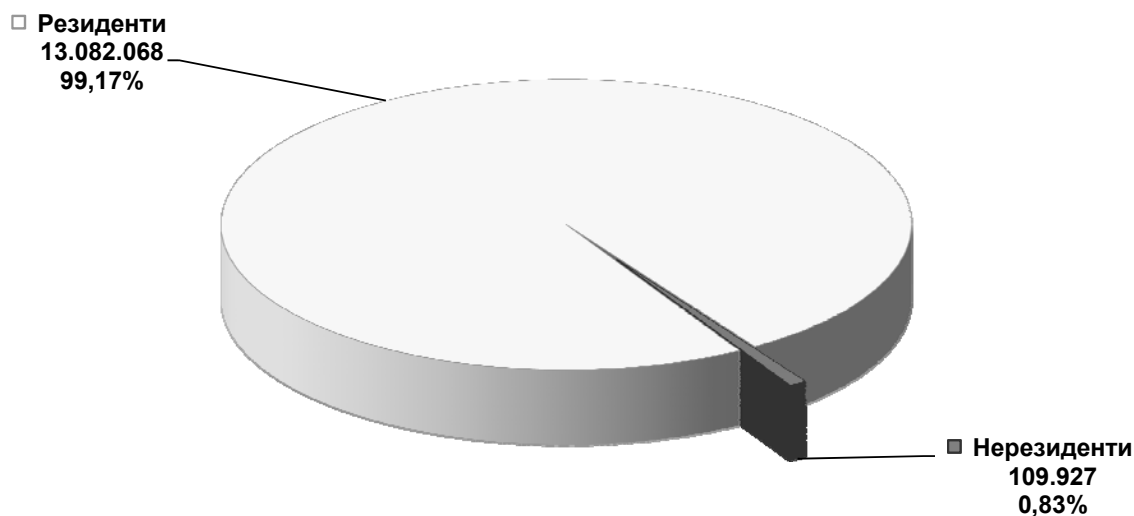
пословања странке итд. Све банке које су својим унутрашњим контролама утврдиле неправилности, предузеле су мере за њихово отклањање.

III ПОДАЦИ О СТРАНКАМА

Преглед клијената у банкарском систему у Србији, по броју и врсти на дан 30.06.2011. године, на основу података добијених из Упитника, приказан је Графиконима од броја 3 до 5.

Графикон број 3 представља структуру странака по статусу резидентности у целокупном банкарском систему, са стањем на дан 30. 06. 2011. године.

Структура странака у банкарском систему у првој половини 2011. године

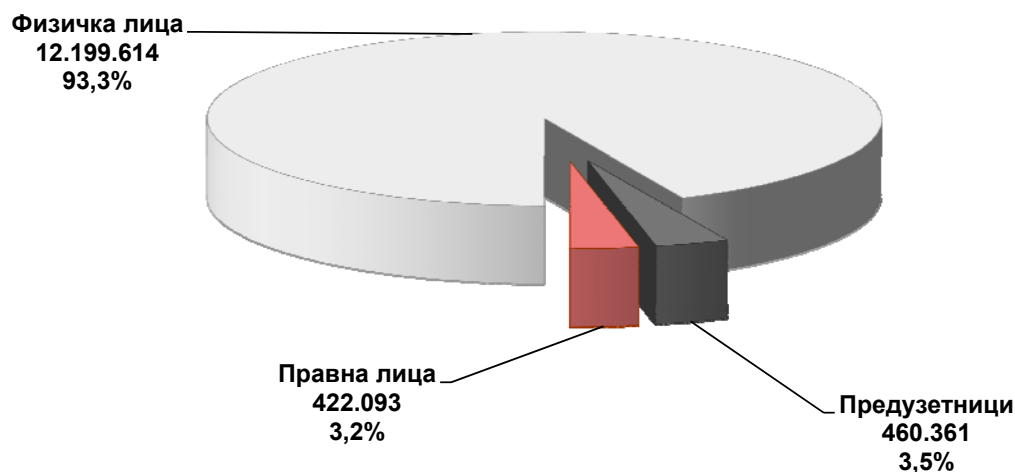

Графикон бр. 3

Клијенти нерезиденти чине, слично као и у претходно посматраним периодима, приближно 1% од укупног броја странака, а то је група странака са потенцијално већом изложеношћу ризику од прања новца и финансирања тероризма.

Померања у броју странака резидената у банкарском систему, такође нису битно утицала на структуру која је приказана Графиконом бр 4.

Структура странака резидената у банкарском систему са стањем на дан 30.06.2011. године

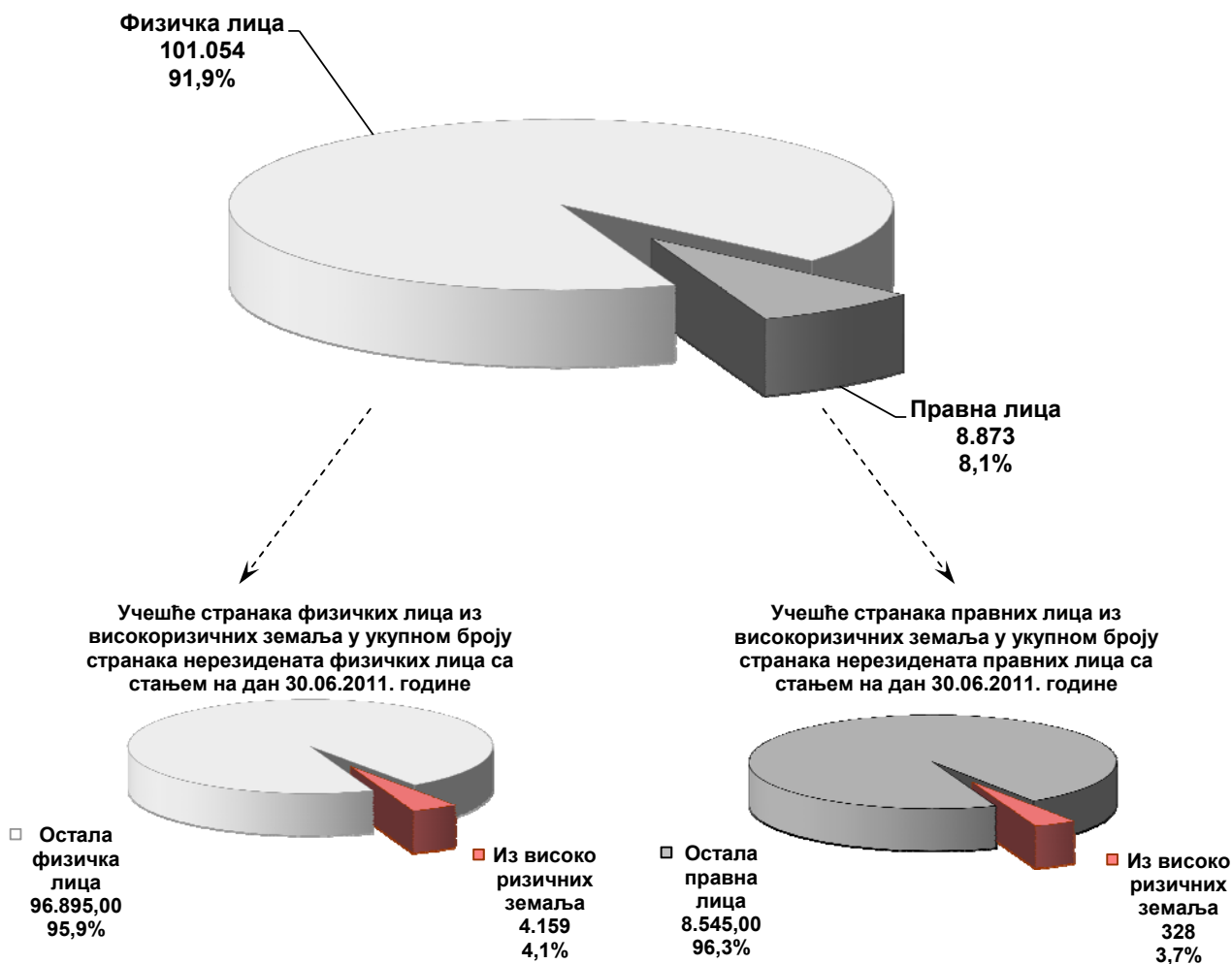

Графикон бр. 4

Графикон бр. 5 представља структуру странака нерезидената у банкарском систему, која је готово непромењена. Број клијената нерезидената физичких и правних лица мањи је за 5,85 % односу на претходни посматрани период, при чему је смањење забележено у обе групе ових клијената.

На истом графикону приказан је удео странака лица из високоризичних земаља у укупном броју странака нерезидената, који је сада мањи него у претхдном периоду, и то како код физичких, тако и код правних лица. У укупном броју физичких лица нерезидената 4,1% чине лица из високоризичних земаља што је за 0,3 % мање учешће него у предходном периоду, док у укупном броју правних лица нерезидената, учешће лица из високоризичних земаља смањено са 5,0 % на 3,7%.

Структура странака нерезидената у банкарском систему са стањем на дан 30.06.2011. године

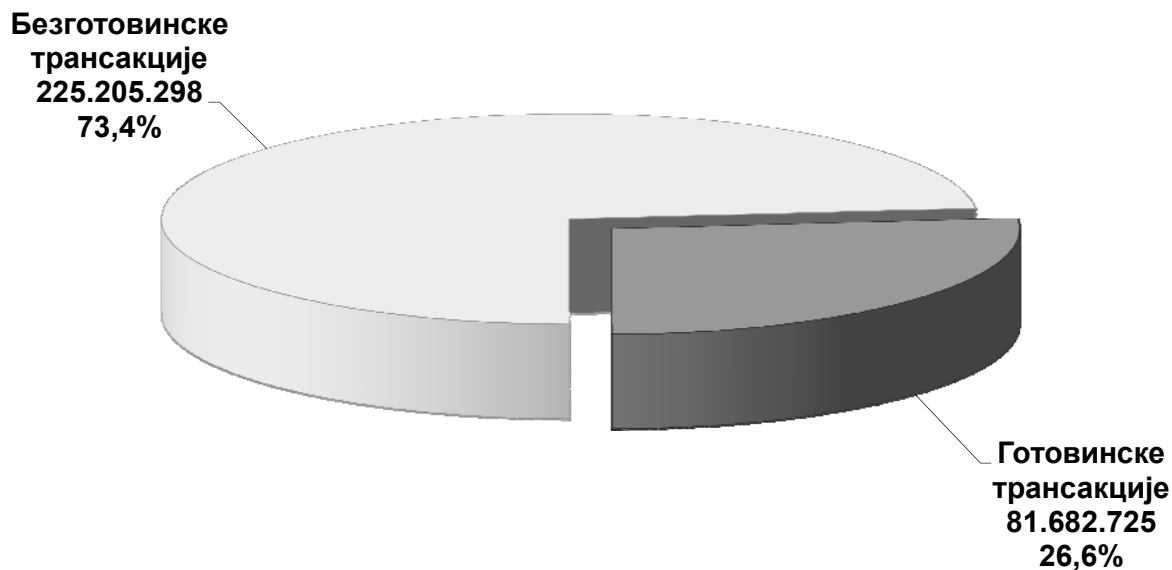

Графикон бр. 5

IV ПОДАЦИ О ТРАНСАКЦИЈАМА

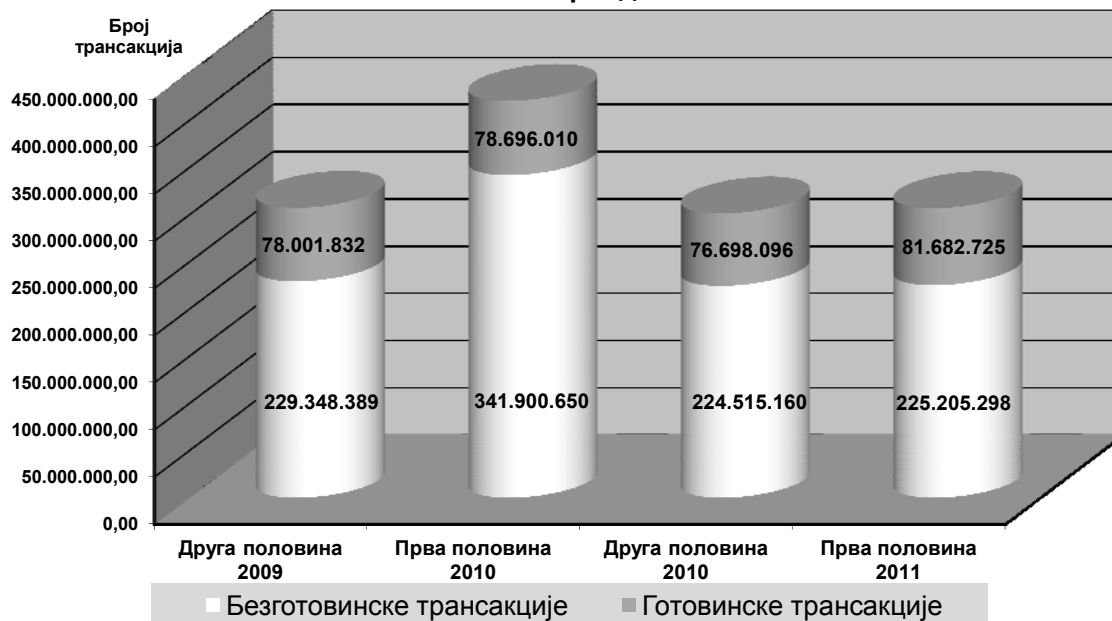
У посматраном периоду банке су обавиле 225.205.298 безготовинских трансакција, што је у односу на претходни период (јул-децембар 2010) више за незнатних 0,31 %, али за чак 34,13% мање у односу на исти период 2010. године. Број готовинских трансакција који је обављен на нивоу бакарског сектора у посматраном периоду је 81.682.725 што је за 6,50 % више у односу на предходни период.

Структура извршених трансакција у банкарском систему у првој половини 2011. године

Графикон бр. 6

Структура извршених трансакција у банкарском систему по периодима

Графикон бр. 6а

Број трансакција које прелазе износ од 15.000 евра у динарској противвредности у посматраном периоду износи 1.932.192 и чини 0,63 % свих обављених безготовинских и

готовинских трансакција. Тренд смањења броја ових трансакција који је забележен у претходним посматраним периодима сада је заустављен, тј. број ових трансакција већу је за 7,78 % у односу на другу половину 2010. године.

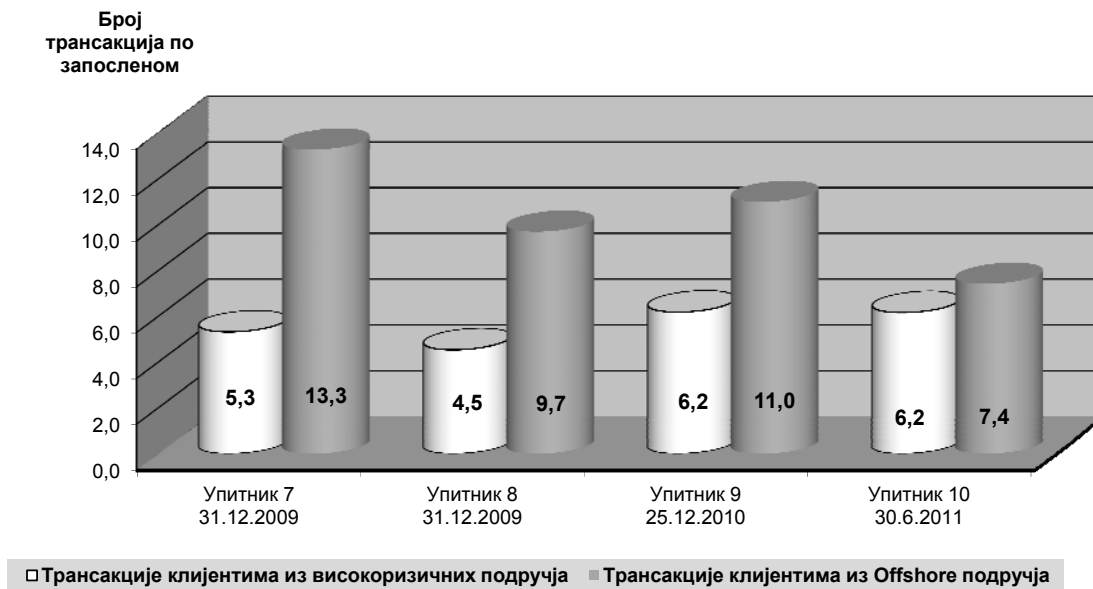
Према подацима које су банке доставиле у Упитнику, са клијентима из високоризичних географских подручја и клијентима из offshore географских подручја, извршено је у посматраном периоду 104.603, односно 125.869 трансакција. Број обављених трансакција са клијентима из високо ризичних подручја готово је једнак броју по предходном Упитнику, док је број обављених трансакција са клијентима из offshore географских подручја мањи за трећину тј. 32,01 %.

Графикон бр. 7

Посматрајући број обављених трансакција у односу на број запослених који обављају послове непосредно у вези са извршењем трансакција, закључује се да сваки запослени обави у просеку преко 21 трансакцију месечно којима треба да посвети посебну пажњу (1 трансакцију са клијентима из високоризичних подручја, 1 трансакције са клијентима из *Offshore* подручја и око 19 трансакција чији износ прелази 15.000 евра у динарској противвредности).

Број трансакција по запосленом чији посао је у непосредној вези са обављањем трансакција

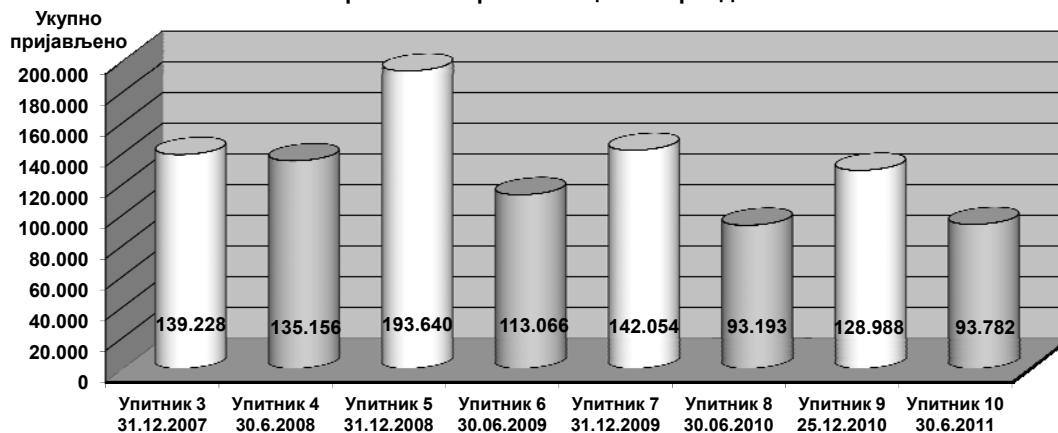

Графикон бр. 8

V ДОСТАВЉАЊЕ ПОДАТАКА УПРАВИ

Број пријављених готовинских трансакција чија је вредност једнака или прелази износ од 15.000 евра обрачунато по средњем курсу Народне банке Србије на дан вршења трансакције у последњем посматраном периоду је 93.782 (Графикон 9), и одржава се на истом нивоу као и у првом полугођу 2010. године.

Преглед броја пријављених готовинских трансакција ≥ 15.000 евра Управи за спречавање прања новца по периодима

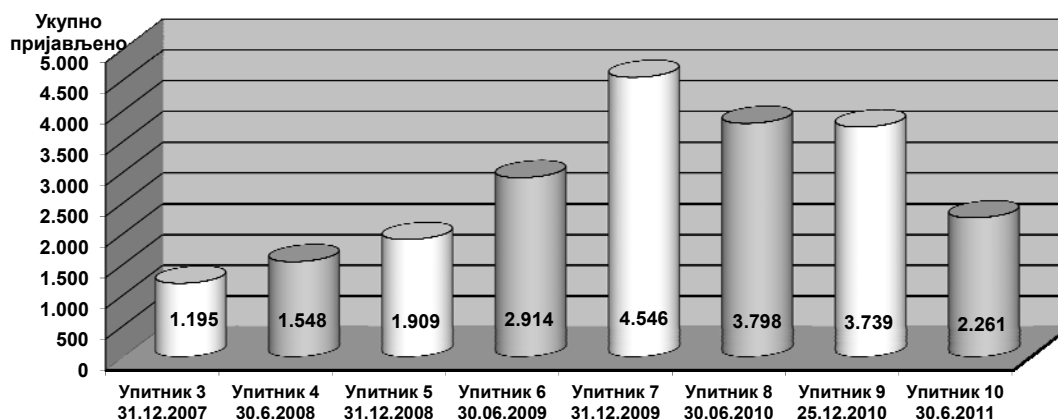

Графикон бр. 9

Банке су у другом полугођу 2010. године пријавиле Управи 2.261 трансакцију на коју су индикатори за препознавање сумњивих трансакција указивали да постоје разлози за сумњу (у даљем тексту: сумњиве трансакције), што је мање за 39,50 % у односу на добијене резултате по предходном Упитнику (Графикон бр. 10), при чему је достављање података за 30,00 % свих сумњивих трансакција извршила једна банка. Посматрајно појединачно, банке су пријављивале значајно мањи број сумњивих трансакција Управи. Тако је 17 банака пријавило укупно 1.697 сумњивих трансакција мање, при чему је код неких банака тај број смањен и за 400 трансакција. Преосталих 15 банака (једна банка није пријављивала сумњиве трансакције) пријавило је 395 сумњивих трансакција више у односу на предходни период. У овом периоду нема тако великих осцилација по броју пријављених сумњивих трансакција по банкама.

На основу достављених података може се закључити, да су банке у овом периоду кориговале своје ставове који се тичу основаности да се трансакција или странка може сматрати сумњивом, уз претпоставку да су већу пажњу посветиле прикупљању релевантних информација, анализи трансакције или евентуално праћењу пословање странке.

Преглед броја пријављених сумњивих трансакција Управи за спречавање прања новца по периодима

Графикон бр. 10

Десет најчешћих разлога за сумњу због којих су банке Управи пријављивале трансакције у посматраном периоду и број пријава на којима је тај разлог био присутан су:

1. Трансакције које су службеници банке на основу свог знања и искуства окарактерисали као “неуобичајене”. (973)
2. Више повезаних готовинских трансакција у износима мањим од износа предвиђеног за пријављивање готовинских трансакција на основу Закона, а које укупно прелазе наведени износ, ако су у несагласности са уобичајеним пословањем клијента. (357)

3. Полагања или подизања готовине у износима нешто нижим од износа прописаног за пријављивање по Закону. (272)
4. Клијент врши готовинске уплате на рачун свог предузећа са сврхом плаћања “позајмица оснивача” или “повећање оснивачког улога”. (246)
5. Трансакције између приватног и пословног рачуна предузећа које не указују на јасну економску оправданост. (154)
6. Полагања или исплате већих износа ефективног новца (у домаћој или страниј валути) који знатно одступају од уобичајених трансакција клијента јер нису у складу са приходима или статусом клијента, посебно уколико су трансакције нетипичне за пословну активност клијента. (151)
7. Учестали трансфери странке на велике и заокружене износе. (79)
8. Учестале трансакције по основу авансних плаћања или повраћаја аванса које клијент образлаже нереализацијом комерцијалних уговора. (71)
9. Клијент полаже велике износе на рачун и даје налог банци да се износи трансферишу на рачуне већег броја лица, посебно у случајевима када се уочи да за такве трансакције не постоји рационално објашњење и економска оправданост. (65)
10. Клијент има велики број трансакција полагања готовине на рачун предузећа које по природи своје делатности не послује са готовином. (55)

IV ОБУКА ЗАПОСЛЕНИХ

Према одговорима датим у Упитнику, послове у вези са трансакцијама непосредно обавља укупно 16.953 запослених. Све банке су израдиле програм годишњег стручног образовања, оспособљавања и усавршавања запослених који обављају послове спречавања и откривање прања новца и финансирања тероризма и прилагодили га потребама запослених у складу са њиховим позицијама у банци.

Према понуђеним одговорима банака, обука запослених је постала један континуирани процес, јер се њено спровођење све ређе везује за одређени период. Подизање обуке запослених на један висок ново, прати и усвојање и развој нових, ефикаснијих начина стручног оспособљавања запослених. Обуку врше стручна лица из организационих јединица које се баве спречавањем прања новца и финансирања тероризма, презентацијама у тренинг центрима, интерактивним тренинзима, путем Е – learning апликација, презентација у power point-у, телефоном, објавама на локалној мрежи, путем екстерних семинара, предавања, упознавања са новим трендовима у покушајима прања новца и финансирања тероризма. Запосленима су на интранет страницама банака доступна сва упутства из ове области, законска регулатива, а по потреби користи се електронска пошта да би се организациони делови обавестили о обавезама у вези спречавања прања новца и финансирања тероризма.

Банке обуку запослених обављају према плану и програму, а одговори који се односе на учесталост крећу се од најмање једном годишње до свакодневно према потребама. Банке врше обуку по пријему нових запослених, приликом промене законске регулативе или технологије

пословања. Провера знања обавља се увек након извршене обуке, односно најмање једанпут годишње и чешће.

Све банке су одговориле да су запослени који непосредно обављају послове са клијентима и трансакцијама у банкама завршили обуку, као и да се провера њиховог знања обавља најмање једном годишње или приликом спровођења било ког вида обуке у току године, тј. више пута.

* * *

Банке чине даље напоре да имплементирањем СПН технологије и подизањем нивоа кадровске оспособљености запослених који су у непосредном контакту са странком или учествују у обављању трансакција минимизирају ризик од прања новца и финансирања тероризма.

Приступ у разврставању клијената према степену ризичности није битно промењен у односу на претходни период, као ни примена радњи и мера познавања и праћења странке. Област у којој су банке показале највећу разноликост у тумачењу прописа и смерница је и у овом периоду класификација клијената према степену ризичности од прања новца и финансирања тероризма. Банке су приступ клијентима и трансакцијама које се према важећим индикаторима могу сматрати сумњивим базирале на процени ризика и праћењу пословања странке што је као последицу имало за трећину мање пријављених сумњивих трансакција и лица Управи за спречавање прања новца.